

Képekben" sértegeti a tisztelendő prédikátorokat és "...megrögzött rossz szokásokkal characterisálja, méltatlanul rágalmazza" őket. Azt állítja ellenfeléről, hogy "...egy két marék lenért, 2-3 itze kendermagért úgy lefesti [papját] ...mint egy Istent nem esmérő Krimiai tatárt, vagy mint meg testesülő ördögöt." Azt is nehezen viselték el tanult ellenfelei, hogy "...néhány ügyvédek módjára „magyarul vagy latinul szignálta iratait”¹⁷, pedig csak felelősséget vállalt azért, ami „azon Instantiában... iratva és írva volt”. Ezzel az erkölcsi bátorsággal messze kiemelkedett a kérvényeket író jegyzők, lelkészek, tanítók közül, akik kényes esetekben rendszerint „elfelejtkeztek” a szignálás kötelezettségéről.

Gyermekeinek és első feleségének korai halála miatt nem volt könnyű a nótárius élete, de sok sikert elért pályáján akkor érte a legnagyobb csapás, amikor az esperesre támaszkodó Szondy László lelkész örökre kizárta az egyházi tisztségviselők közül a magát „első tereh hordozó”-nak tartó kurátorát, mert az mint jegyző, az esperes utasítására letisztázott ugyan egy szerződést, amely szerint a lelkész szülőcseréjének a fedezésére az eklézsia újabb 2900 forint terhet vállalt volna, de mint kurátor nem írta azt alá, „Nem akarván, hogy az szegénységre ilyen terhes munkák és szolgálatok hozassanak.”¹⁸

1821-ben a dunamelléki református püspöknek is elpanaszolta, hogy „sok jó szolgálata után” ilyen „megvetetés”-ben részesült, de csendes méltósággal hozzászói: „...elég nyugalmat találok abban, hogy Hazámnak 31 Esztendőig híven szolgáltam.”

Az egyházkerület vezetőjéig is eljutó vádra, hogy ő személyes gyűlöletből írná kérvényeit a felső-baranyai lelkészek ellen, azt válaszolja, hogy nem törvényes dologban ellenkezett ő a lelkészekkel, hanem csak „...a' Szegénységnek nagy terheltesére szolgálódkban”. Emelt fővel vállalja azt a vádat is, hogy sok könyörgő levelet írt a nótáriusi hivatalához tartozó kilenc és ezenkívül még több más gyülekezet kívánságára különböző lelkészek ellen, mert azok kérték, hogy „kivánságokat igazán és nyomóssan” feltegye, akik neki „esztendős kenyeret adnak”, de ő „...a maga részében soha egyet is” meg nem sértett.¹⁹

Az az óriási mennyiségű és kiváló minőségű ismeretanyag, amelyet csodálatos tolla őrzött meg az Ormánság-kutatás számára, érdemessé tenné Naszvadi Sámuel életművének monografikus feldolgozására, s valóban árnyalt bemutatására. Esetleges emberi gyarlóságai ellenére a demográfiai pusztulást előkészítő idők megbízható és fáradhatatlan tanúja ő, akinek 75 éves kezéből szélütés csavarta ki a közjó szlgálatára mindig kész tolat. Két hónapi szenvedés után temette el 1838. március 15-én az ormánsági tájnyelv és családi viszonyok másik nagyszerű ismerője, Jeremiás Sámuel református lelkész.

Kiss Z. Géza

„Útigazítás” Soroksáron 1820-ban

A XVIII–XIX. század fordulója körüli útleírások számtalan olyan bosszantó, sőt olykor gyászos kimenetelű epizódját mutatták be a magyarországi utazásoknak, amelyek az utak elhanyagoltságával függtek össze. A karbantartásról a vármegyék gondoskodtak, időről időre igénybe véve a jobbágyok ingyenmunkáját. Az igyekezet egyik részről sem volt túl nagy, ennek megfelelően az eredmény sem sokat ért.

József nádor 1805-ben a királyhoz intézett fölterjesztésével elindította Pest szépítésének terveit, amelyekben sürgette utcáinak, a városból kivezető és környékbeli főforgalmi utaknak a helyrehozását is. A megvalósítás során megszorodtak a megye útrendezési feladatai. A „tekintetes vármegye” 1820-ban kelt – alább idézendő – körlevele a Pest környéki falvak bíráihoz részletesen tájékoztat arról, hogy miben állt „az utak igazítása”, kik, hogyan, milyen körülmények között és feltételek mellett végezték ezt a nem könnyű, hátatlan munkát.

¹⁷Szegedi János lelkész vádaskodó jelentéseit a Püspöklátogatási ir. 1886. Vejti anyagába bemásolták. (Ráday Lt.) Az irritáló formulák: coram me [előttem], per me [általam] Samuelem Naszvadi...

¹⁸BML PAK VU. 50/1818. Naszvadi nótárius „Maga Menttsége” az uradalom fiskálisának.

¹⁹Ráday Levéltár. Felső-baranyai Egyházmegye ir. 1821. május 14. Naszvadi levele a Dunamelléki Egyházkerület püspökének kizárata tárgyában.

Soroksár ugyancsak megkapta a felszólítást, hogy a határáig, a Pest városa által a gubacsi vonalon is korszerűsített út folytatását a maga területén megfelelően rendezze. Ezenkívül részt kellett vennie közvetlen határain kívül is az út- és hídjavítás, ároktisztítás munkálataiban. Ez évről évre megtörtént: a korabeli térkép szerint karbantartott, kavicssal feltöltött földút vezetett a mezővároson keresztül Ócsa, illetve Dunaharaszti felé.

Figyeljük hát a nemcsak a múlt század eleji útépités titkaiba, hanem a kor társadalmi viszonyaiba, a jobbágyok életébe, kötelességeibe és kötöttségeibe egyaránt bevilágító irat tartalmát, amelyet szó szerint, de mai helyesírással közlök.

Az utak igazítására rendelt munkásokra nézve a mai napon tett vizsgálódással azt tapasztaltam, hogy

1. az helységeknek állandó palléroik nincsenek, az honnét többnyire tudatlanok a jelen volt pallérok, az utaknak miképpen való helyrehozásában a' munkásokat elegendően igazítani nem tudják, s annál fogva az időt haszontalanul töltik el,

2. a lakosok nem jelennek meg azon számmal a munkára, amint a' notariális jegyzésbe vagy palétákba [jegyzői nyilvántartás] a' neveik fel vannak jegyezve,

3. holmi aprólk gyermekek és leánykák küldetnek némely helységből a' munkára

4. többen rendeltetnek kapákkal, hogysem ásókkal, holott legalább fél számot ásókkal kellene kiküldeni,

5. távolabb munkálkodván a' munkások, hogysem közelibe kutat kaphatnának, az ital után való járkálással sok időt töltenek,

6. nagy rövidség a' kavicssal való bánással az, hogy elegendő kővágó csákányok nincsenek.

Az honnét rendeltetik:

1. Hogy az helységek előjárói, amint már több ízben is meg volt hagyva, állandó úti pallérokak nevezzenek ki, akiknek egység mellett bizonyos jutalom rendeltessen.

2. A kirendelendő munkásokat a' bíró és nótárius minek előtte indulnának, rendeljék az helység házához, s ott a' palétákhoz képest számba vevén, adják őket által az úti pallérnak, aki azokat a' munka helyére vezetni fogja. Gyermekek és leánykák pedig el ne vállaltassanak. Valamint szinte azért is vizsgálódást és intézetet tegyen a' bíró, hogy a' munkások fele kapákkal, fele pedig ásókkal jelenjen meg.

3. Hogy a' víz szűke miatt a' munkások időt ne töltsenek, mindenik helységből egy kétlovas kocsit rendeltessen ki, melyen egy kétakós hordó legyen, amelyben a' munkások számára elegendő víz hozattathasson.

4. Hogy a kavicssal illendően bánhassanak, a' lakosok ebbéli munkájukban is elől mehessenek, mindenik helység két csákányt, a' tehetősebbek négyet fognak szerezni, melyet esztendőről esztendőre a' bíró conserválni [megőrizni] és mindannyiszor, amikor az útcinálásra rendeltetik, az illető munkásoknak kiadni fog, amely csákányok megszerzése eránt magam ezennel gondoskodni fogok, azokat mindenik helység számára a' munkahelyén comissárius [útbiztos] úr ki fogja osztani, az arát pedig a' competens [megfelelő] alkalmatossággal ki-ki kifizetni fogja. – Végben menvén a' gyalogmunkásokkal való munkáltatás, amidőn szekerek lesznek a' munka helyére kirendelendők, azokat a' bíró odahaza és a' nótárius szinte az helység házában fogja előbb egybegyűjteni és név szerint feljegyezni, a' szekereket megvizsgálni, hogy azok deszkával vagy ha az nem volna, a' lakosok által elegendő nagyságú hordóval vagy lúgzóval [kaddal] úgy legyenek felkészítve, hogy a' szekeret illendően terhelni lehessen. Azonban a' reárakott terhet el ne hullajtsa. Az ekképpen rendbe szedett szekereket pedig a' bíró, vagy annak akadályoztatása esetében valamelyik alkalmatos esküdt ember a' nótáriussal együtt fogják a' munka helyére vezetni, s ottan úti comissárius úrnak resignálni [átadni], aki kimutatván mindenik helység részére a' megigazgatásra kijelölt competenciáját [illetékességét], annak utána a' lakosok között felosztják, s az úti pallér felvigyázása alatt azon fognak törekedni, hogy competenciájokat hova előbb jól megigazítva helyrehozzák és végezhesék. – Az engedetlen lakost a' bíró testi büntetéssel is megfenyítheti, ahol pedig nyakaskodó lakos találtatik, az adasson fel nekem, hogy ötet az engedelmeskedésre keményebben is megfenyíthessem, vagy úgy hozván magával a' környülállás, a' tekintetes vármegye árestomába rendelkezem, és megítélés végett a' tekintetes vármegye törvényszékének bejelenthessem.

Nagyobb tekintet[et] érdemel ez a' közjóra célzó igyekezet, hogysem az némely előjáróknak gondatlansága vagy lakosnak engedetlensége végett gátoltasson és hátramaradást szenvedjen.

Költ Pesten, október 22-én, 1820. Hangyás Dávid főszolgabíró. Vette Soroksár október 23-án, 820.

Dr. Papp Gézáné

Források: József nádor iratai I–II. Szerk.: Domanovszky Sándor. Bp., 1929. II. 92–93. old. – Pest vármegye körlevele Soroksár község levéltárából. – Schams, Franz: Vollständige Beschreibung der königlichen Freystadt Pest in Ungarn. Pest, 1821. 98. old. – Matkowitz A. L.: Übersichts Karte der Umgebung von Ofen und Pesth. 1836.